

Олег РАДЧЕНКО¹

РОЗВИТОК ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ (XVIII–XX ст.ст.)

Досліджено особливості правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей на території сучасної України в XVIII–XX ст.ст. Зокрема встановлено, що вперше право на пенсійне забезпечення було врегульоване Петром I у 1720 році Морським статутом, який передбачав службову пенсію, пенсію за інвалідністю та пенсію у зв'язку з втратою годувальника. Також встановлено, що важливою подією того часу було прийняття в 1827 році першого в країні Пенсійного статуту, який об'єднав усі пенсійні законоположення, що існували з петровських часів, і визначив подальший розвиток пенсійного законодавства. Було визначено, що протягом цього періоду в цілому пенсійне забезпечення не було належним чином впорядковано. З'ясовано, що нова пенсійна система для військовослужбовців почала будуватися після повалення царського режиму, що стало причиною Жовтневої революції більшовиків, але вона також була далеко не досконалою, оскільки закріплення права на пенсію, пенсію, її видів та умов призначення ще не означало отримання належного пенсійного забезпечення. Виявлено, що з 1919 по 1924 роки пенсійне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей на території УРСР розвивалося як республікан-

¹ аспірант, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України (м. Київ)
otradchenk@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-0595-3735>.

ське, відповідно до положень нормативно-правових актів, прийнятих РНК УРСР, а з 1924 року утворені загальносоюзні органи, тому подальше законодавство, зокрема і те, яке стосувалось пенсійного забезпечення, розвивалось уже не як республіканське, а як загальносоюзне. Було також встановлено, що, незважаючи на те, що в період Великої Вітчизняної війни та післявоєнного періоду соціальне забезпечення військовослужбовців загалом та пенсійне забезпечення зокрема ставилось у пріоритетні напрямки, їхнє матеріальне становище та членів їх сімей було на дуже низькому рівні. Встановлено, що низка рис пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей, створеного в XVIII–XX ст.ст., збереглися дотепер. Види пенсій, стимулювання більш пізнього виходу на пенсію, диференціація розміру пенсії залежно від групи інвалідності тощо.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, військовослужбовці, пенсія за вислугу років, пенсія по інвалідності, пенсія у разі втрати годувальника, військова служба.

Споконвіку авторитет будь-якої держави та її влади залежав від потужності, міцності й чисельності військових сил, адже саме таким чином визначалась її боєздатність у разі виникнення міждержавних конфліктів. Для того, щоб військо функціонувало на належному професійному рівні необхідно було його фінансувати та утримувати. Окрім того, важливим напрямком діяльності була й матеріальна підтримка воїнів та членів їхніх сімей після закінчення служби, адже це дозволяло останнім цілком віддатись військовій справі та захисту Вітчизни, так як вони могли бути впевненими, що у разі втрати працездатності держава про них потурбується. Вивчення історичного досвіду становлення та розвитку пенсійного забезпечення військовослужбовців дозволить нам більш глибоко зрозуміти, в яких умовах формувалось тодішнє законодавство та на скільки соціально захищеними були військовослужбовці та члени їхніх сімей після звільнення зі служби в XVIII–XX ст.ст.

Незважаючи на те, що окремі аспекти розвитку пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей досліджувались такими вченими, як: Т. Є. Буриченкова, Г. М. Гордієнко, А. Є. Любецький, В. Й. Пашинський, Б. І. Сташків, В. Г. Шарпаций, — в Україні недостатньо вивчені особливості становлення та розвитку правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців.

Мета статті полягає в аналізі особливостей правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей на території сучасної України в XVIII–XX ст.ст.

Служіння військових на благо Вітчизни породжувало обов'язок держави піклуватись про їхнє матеріальне становище. Варто відмітити, що пенсійне забезпечення військовослужбовців вперше було офіційно нормативно закріплене за часів правління Петра I. Так, 17 січня 1720 року було затверджено Морський статут [1], де передбачалося пенсійне забез-

печення звільнених морських офіцерів у зв'язку з інвалідністю, а також довічні пенсії морським офіцерам, які прослужили 25 і більше років. Тобто можна говорити про такі види пенсії, як по інвалідності і за вислугою років. Причому щодо другого виду пенсії, то чітко визначеного пенсійного віку не було встановлено, норми Статуту дозволяли призначити забезпечення практично в будь-якому віці в разі нездатності до виконання військових обов'язків.

Положеннями Статуту було передбачене й пенсійне забезпечення вдів і сиріт в разі смерті їхніх годувальників, що проходили військово-морську службу. Наприклад, у разі смерті моряка його дружина отримувала одноразово річну платню чоловіка, але якщо дружині на момент смерті чоловіка було більше 40 років або вона була особою з інвалідністю, то, крім того, до смерті або до нового заміжжя їй платили щорічно пенсію розміром в 8 частин річної платні чоловіка. Окремо передбачались пенсії дітям: кожному синові до 10-річного віку в розмірі 12-ї частини платні батька, який проходив військово-морську службу, а для кожної доньки до 15-річного віку в такому ж розмірі, як і для сина.

Також у Статуті зазначалось, що виплати стосуються тих, хто своїх достатніх доходів не має. Отож можна зробити висновок, що таке пенсійне забезпечення стосувалося швидше матросів, унтер-офіцерів і бідних офіцерів, ніж тих, хто мав маєтки, вотчини тощо.

Подальший розвиток пенсійного забезпечення продовжився за часів правління Катерини II. Її указами від 26 лютого і 7 червня 1764 року, і від 24 серпня 1765 року пенсійне забезпечення було поширено на осіб, які залишили державну службу за вислугу років (для морських чинів — 32 роки, цивільних — 35 років). Таким чином, у 1764 році для військових і цивільних чинів були введені пенсії в розмірі половинного окладу платні (в тому випадку, якщо за час служби не було серйозних стягнень). Пенсії могли виплачуватися і в разі каліцтва або поранень, що заважали продовжувати службу, але в цілому пенсійне забезпечення не було належним чином впорядковано.

Важлива подія того часу щодо пенсійного забезпечення військовослужбовців відбулась 6 грудня 1827 р., коли імператор Микола I скріпив своїм підписом перший у країні Пенсійний статут, який об'єднав усі пенсійні законоположення, що існували з петровських часів, і визначив подальший розвиток пенсійного законодавства. Цей Статут набрав чинності 1 січня 1828 р. та мав назву «Статут про пенсії та одноразові допомоги державним (військовим і цивільним) службовцям» [2].

Відповідно до положень Статуту порівняно з попередніми нормами, розміри пенсій були збільшені, а строки вислуги скорочені. Зокрема, військовослужбовцям, які прослужили від 20 до 30 років пенсія призначалась в розмірі 1/3 повного окладу, якщо ж тривалість служби становила від 30 до 35 років, то 2/3 повного окладу, і лише в разі, якщо військовий прослужив 35 років — йому призначалась пенсія в повному розмірі. Статут передбачав дві основні умови призначення державних пенсій: вислуга років і бездоганна служба.

Варто зазначити, що статут про пенсії 1827 року проіснував у незмінному вигляді 31 рік. За цей період було виявлено його недоліки, зокрема суми пенсій не зіставлялись належним чином з сумами грошового забезпечення під час служби, оскільки востаннє включались ще столові, орендні надбавки та преміальні, а в розмір пенсії враховувались тільки оклад та преміальні. Тому в 1858 році указом імператора Олександра II в нього були внесені зміни в оклади воїнам, нагородженим орденами Святого Георгія 4-го ступеня, Святого Володимира 4-го ступеня, золотою зброєю. Основні положення статуту про пенсії залишалися дійсними аж до 1912 року.

Новий статут про пенсії та одноразові допомоги чинам військового відомства був затверджений царським указом від 23 червня 1912 р. і оголошений в Наказі по військовому відомству від 31 липня 1912 р. № 400. Саме він усунув найбільш істотні недоліки статуту 1827 року, встановивши: «щорічне збільшення розмірів пенсій» — за вислугу 25 років пропонувалося 50 % окладів, за кожний рік вислуги понад 25 років, розмір пенсії збільшувався на 3 %. Повна пенсія за вислугу 35 років встановлювалася в розмірі 80 % окладів. Окрім того, обчислення пенсій відбувалось не тільки від окладів грошового утримання, а й від столових і додаткових грошей. Однак Статут про пенсії 1912 року діяв зовсім недовго, оскільки в зв'язку з політичними подіями 1917 року все законодавство Російської імперії було скасовано.

Нова система пенсійного забезпечення військовослужбовців стала вибудовуватися після Жовтневої революції. Зокрема в Україні, її становлення та розвиток розпочалися навесні 1919 року, адже саме в цей період була утворена Українська Радянська Соціалістична Республіка (УРСР), яка входила до складу Радянського Союзу.

Як стверджує І. Ю. Михайлова, розвиток пенсійного забезпечення в Україні у період становлення радянської влади ознаменувався формуванням абсолютно нової пенсійної системи, адже більшовикам надзвичайно важливо було декларувати заходи, спрямовані на захист та підтримку всіх без винятку трудящих, військовослужбовців і збіднілого селянства, так як основною метою тогочасної влади було належне сприйняття суспільством їхньої державної політики [3, с. 64].

І дійсно, пенсійне забезпечення червоноармійців та членів їх родин належало до пріоритетних напрямів діяльності радянських органів соціального забезпечення. Тому, 12 березня 1919 р. РНК УСРР видав Декрет «Про забезпечення солдат робітничо-селянської армії та інших військово-службовців та їх родин», який забезпечував призначення пенсії солдатам Червоної армії у разі їхньої повної або часткової втрати працездатності під час проходження служби. Отож, залежно від ступеню втрати працездатності, пенсії поділялись на перший, другий, третій та четвертий розряди. Для першого розряду, тобто в разі втрати 100 % працездатності, пенсія призначалась у розмірі прожиткового мінімуму відповідної місцевості; для другого (від 70 до 100 % втрати працездатності) — розмір пенсії становив 75 % прожиткового мінімуму, для третього (від 40 до 70 % втрати працездатності) — 50 % прожиткового мінімуму, а для четвертого (від 15

до 40 % втрати працездатності) — лише 20 % прожиткового мінімуму відповідної місцевості.

Сім'ям солдат, які загинули або зникли безвісти на війні, пенсію призначали диференційовано, залежно від кількості непрацездатних членів сім'ї, беручи за основу розмір прожиткового мінімуму. Так, вдові з трьома і більше непрацездатними членами сім'ї надавалась пенсія в розмірі 100%; з одним або двома непрацездатними — 2/3 прожиткового мінімуму; повним сиротам до 16 років — одному у сім'ї — 50 %, двом — 2/3. До непрацездатних членів сім'ї належали діти до 16 років та батьки (батько старше 55 років, матір старше 50 років).

Однак через три місяці вищезазначений Декрет був скасований. Натомість 27 червня 1919 р. РНК УРСР був прийнятий інший Декрет «Про забезпечення солдат Червоної армії пенсіями», норми якого поширювались на всі категорії військовослужбовців Червоної армії. У ньому передбачалось, що у випадку повної втрати працездатності червоноармієць з інвалідністю мав стовідсоткову пенсію, а родини отримували на одного члена сім'ї 40 %, на двох — 60 %, на трьох — 80 %, на чотирьох і більше — 100 % ставки місячного заробітку некваліфікованого робітника.

У 1921 році був проголошений курс на нову економічну політику, оскільки економічний стан країни був у кризовому становищі, що, безумовно, вплинуло і на пенсійне забезпечення військовослужбовців Червоної армії та членів їх сімей. Так, В. Г. Шарпатий зауважує, що у 1923/24 роках, враховуючи осіб з інвалідністю внаслідок війн та родин червоноармійців, полеглих військовослужбовців, категорія «військових» становила 158 612 осіб, хоча не всі з них отримували пенсії. Відсоток забезпечення сімей пенсіями виявився мізерним, а чисельність родин загиблих військовослужбовців постійно зростала. Так, наприклад у 1927 році на обліку органів собезу перебувало 24 227 родин полеглих військовослужбовців, а у 1928 році таких родин було зареєстровано 28 852 [4, с. 205–206].

Важливо зазначити, що, починаючи з 1924 року, зміст нормативно-правових актів щодо пенсійного забезпечення суттєво не відрізнявся від актів, прийнятих у РСРФР, що, перш за все, було пов'язано з підпорядкуванням України радянській Росії. А після того, як у 1924 році була прийнята перша Конституція СРСР та утворені загальносоюзні органи, подальше законодавство, зокрема і те, яке стосувалось пенсійного забезпечення, розвивалась уже не як республіканське, а як загальносоюзне [3, с. 67].

І 19 березня 1926 р. постановою ЦВК і РНК СРСР було затверджено положення «Про державне забезпечення кадрового начальницького складу робітничо-селянської Червоної армії», згідно з яким пенсійне забезпечення кадрового начальницького складу було виділено із загальної системи соціального забезпечення населення. Так, одним із видів пенсійного забезпечення була пенсія за вислугу років. Умови її призначення були: звільнення зі служби, наявність вислуги (20 років безперервної служби, а у разі наявності перерв — за сукупністю, служби (як до, так і після введення в дію цього положення) в рядах робітничо-селянської Червоної армії на посадах кадрового начальницького складу. У разі дотримання цих умов військовослужбовці могли претендувати на пенсію в розмірі 50 %

окладу. Кожен наступний рік вислуги понад 20 років давав право на збільшення пенсії на 4 % окладу платні, а кожний рік вислуги понад 25 років — на збільшення пенсії на 6 % окладу платні. Вислуга 30 і більше років давала право на пенсію в розмірі 100 % окладу. Отож радянська влада стимулювала більш пізній вихід на пенсію за вислугою років, оскільки розмір пенсії додатково підвищувався за кожний рік служби понад 20 років.

Пенсії по інвалідності призначались за таких умов: інвалідність за першими трьома групами інвалідності; непрацездатність у зв'язку з проходженням військової служби без віднесення до перших трьох груп інвалідності; непрацездатність, що виникла через причини не пов'язані з військовою службою, але за умови вислуги в робітничо-селянській Червоній армії 10 і більше років без віднесення до перших трьох груп інвалідності. Залежно від вище зазначених причин диференціювався і розмір пенсійного забезпечення.

Також відповідно до Положення призначались пенсії сім'ям військовослужбовців у разі їх смерті або підтвердженої належним чином безвісної відсутності. Така пенсія призначалась незалежно від того чи така особа перебувала на дійсній службі, чи була звільнена та отримувала пенсію за вислугою років чи по інвалідності [5].

Перед Великою Вітчизняною війною 1941–1945 років були прийняті нові постанови про пенсійне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей. Постановою РНК СРСР від 5 червня 1941 р. № 1474 «Про пенсії та допомогу особам вищого, старшого і середнього начальницького складу, особам молодшого начальницького складу, особам молодшого начальницького складу надстрокової служби, спеціалістам рядового складу надстрокової служби та їх сім'ям» [6] передбачалися пенсії за вислугу років і по інвалідності, а сім'ям — у зв'язку з втратою годувальника пенсію і допомогу. Пенсії за вислугу встановлювались за наявності не менше 25 років вислуги. За вислугу в 25 років призначалась пенсія в розмірі 50 % окладу платні. За кожен рік вислуги від 26 до 35 років пенсія збільшувалась на 3 % окладу платні. За 35 років вислуги призначалась пенсія в розмірі 80 % окладу платні.

Пенсії та допомоги сім'ям померлих, загиблих або зниклих безвісти офіцерів і солдатів визначалися залежно від кількості непрацездатних в сім'ї, причини смерті військовослужбовця і розмірів його колишнього грошового утримання. Таким чином, істотно підвищувалося соціальне забезпечення зазначених категорій громадян.

Але незважаючи на те, що в період Великої вітчизняної війни та післявоєнний період, соціальне забезпечення військовослужбовців загалом, та пенсійне забезпечення зокрема, ставилось у пріоритетні напрямки, їхнє матеріальне становище та членів їх сімей було на дуже низькому рівні. У цьому аспекті варто погодитись з позицією Г. М. Гордієнко, яка зазначає, що війна СРСР з нацистською Німеччиною залишила по собі не тільки тисячі братських могил, руйнацію, розорення, але й мільйони покалічених військових. Так, тільки визнаних лікарсько-трудовими комісіями і взятими на облік органами соціального забезпечення (соцзабезами)

в країні налічувалося 2 млн. 576 тис. осіб з інвалідністю внаслідок Вітчизняної війни. З них в УРСР станом на 16 вересня 1946 р. перебувало 628 тис. осіб. І хоча партійно-урядове керівництво СРСР і УРСР вживало заходів задля удосконалення системи соціального забезпечення фронтовиків, у тому числі шляхом виплати пенсій з державного бюджету, однак, як стверджує автор, проблеми осіб з інвалідністю внаслідок війни були настільки важкими і численними, що система соціального забезпечення не могла з ними впоратись. Зайвим підтвердженням цього стали поширені в післявоєнний період явища несанкціонованої торгівлі фронтовиків з інвалідністю на базарах та жебрацтво [7, с. 60].

Радянська армія з 1948 до 1953 року збільшила свій особовий склад з 2,874 до 5,396 млн осіб. Утримання величезної армії в мирний час було важким тягарем для ще не зміцнілої після війни економіки СРСР. Прагнути знизити витрати на армію, керівництво країни пішло на свідомо непопулярні заходи, які ще посилили соціальну напругу серед військовослужбовців [8, с. 42]. Одним з таких кроків став новий порядок нарахування пенсій військовослужбовцям та їх родинам, прийнятий 27 липня 1959 р. Постановою Ради міністрів СРСР № 876 «Про пенсії генералам, адміралам, офіцерам, військовослужбовцям рядового, сержантського і старшинського складу надстрокової служби Радянської армії і військово-морського флоту, Комітету державної безпеки при Раді міністрів СРСР і військ Міністерства внутрішніх справ СРСР, а також їх родинам» [9]. У результаті прийнятих змін витрати на виплату пенсій скорочувалися приблизно на 820 млн руб. на рік. Зазначеною постановою було передбачено, що «кошти, вивільнені у зв'язку з упорядкуванням пенсійного забезпечення військовослужбовців та їх сімей, будуть направлені на будівництво дитячих садків і ясел, шкіл, шкіл-інтернатів та лікарень» [8, с. 138]. Отож з прийняттям цієї постанови, а також у зв'язку з масовими скороченнями Збройних Сил престиж військової служби в Радянському Союзі почав падати.

Надалі ситуація соціально-економічної захищеності військовослужбовців лише погіршувалась, адже всесоюзна криза, що охопила всі сфери суспільного життя, призвела до різкого погіршення матеріальних умов військових. Так, до кінця 1988 року в середньому грошове утримання молодших офіцерів перевищувало середньомісячну зарплату робітників і службовців у народному господарстві (вона становила 217 руб.) лише на 25 руб., або на 11,5 % [10, с. 57]. Тому було прийняте рішення про скорочення чисельності армії і 21 березня 1989 року Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ «Про скорочення Збройних Сил СРСР і витрат на оборону протягом 1989–1990 років». Армія скорочувалися на 500 тис. військовослужбовців, що становило 12 % їх чисельності [11].

Для зняття соціальної напруги в армійському середовищі 28 квітня 1990 року був прийнятий Закон СРСР «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців» [12]. Цим Законом передбачалося підвищення пенсії учасникам бойових дій, особам з інвалідністю, у зв'язку з втратою годувальника, хворобою. Знімалися обмеження у виплаті пенсії, залежно від наявності заробітку або іншого доходу. Але, на початку 90-х років, на

практиці Закони СРСР вже не реалізовувалися. Республіки, оголосивши свій державний суверенітет, не виконували закони Союзу РСР. У грудні 1991 року радянська держава розпалась, оскільки союз п'ятнадцяти республік перебував в глибокій фінансовій кризі, тому становище військовослужбовців та членів їх сімей було важким.

Отже, історико-правовий аналіз, дозволив встановити, що рівень пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей часто змінювався і залежав не тільки від внутрішньої політики держави, але й від її економічного становища, адже закріплення на нормативному рівні права на пенсію, її видів та умов призначення, ще не означало отримання належного пенсійного забезпечення. Особливо яскраво це проявилось в радянський період. Однак, очевидно, що низка рис пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей, створеного в XVIII–XX ст.ст., збереглися дотепер. Зокрема види пенсій, стимулювання більш пізнього виходу на пенсію, диференціація розміру пенсії, залежно від групи інвалідності тощо.

Список використаних джерел

1. Устав морской о всем, что касается доброму управлению, в бытности флота на море от 17.01.1720 г. «Милитера» («Военная литература») URL : <http://bit.ly/2xB13Rz>.
2. Куликов С. Высочайшее понимание социальной справедливости. *Коммерсантъ Наука*. № 6, 19.10.2015. С. 9. *Коммерсантъ*. URL : <http://bit.ly/2xBZF0z>.
3. Пенсійне забезпечення в Україні та Білорусі: історія становлення і перспективи розвитку / за ред. М. Шумила, І. Комоцької. Київ : Ніка-Центр, 2018. 516 с.
4. Шарпатов В. Г. Соціальне забезпечення в УРСР (20-30-ті роки). Київ : Ніка-Центр, 2006. 268 с.
5. Положение о государственном обеспечении кадрового начальствующего состава рабочее крестьянской Красной армии : постановление ЦИК СССР, СНК СССР от 19.03.1926 г. *Интернет архив законодательства СССР*. URL : <http://bit.ly/2QcJ4r3>.
6. О пенсиях и пособиях лицам высшего, старшего и среднего начальствующего состава, лицам младшего начальствующего состава сверхсрочной службы, специалистам рядового состава сверхсрочной службы и их семьям : постановление Совета Народных Комиссаров СССР от 05.06.1941 г. № 1474. *Интернет архив законодательства СССР*. URL : <http://bit.ly/2w3UGps>.
7. Гордієнко Г. Недержавні форми підтримки інвалідів Вітчизняної війни в УРСР (1941–1945 рр.). *Київська старовина*. 2008. № 6. С. 60–68.
8. Соловьев Р. А. Реформа вооруженных сил СССР 1953 1964 гг.: основные направления и противоречия реализации : дис. ... канд. истор. наук : 07.00.02. Брянск, 2018. 250 л.
9. О пенсиях генералам, адмиралам, офицерам, военнослужащим рядового, сержантского и старшинского состава сверхсрочной службы Советской армии и военно-морского флота, комитета государственной безопасности при Совете Министров СССР и войск Министерства Внутренних Дел СССР, а также их семьям : постановление Совета

- Министров СССР от 27.07.1959 г. № 876. *Интернет архив законодательства СССР*. URL : <http://bit.ly/38MqJrd>.
10. СССР в цифрах в 1988 году. Краткий статистический сборник. М. : Финансы и статистика, 1989. 112 с.
 11. Гусев В. І., Мазурін О. В. Збройні сили СРСР у вирішенні внутрішньодержавних проблем наприкінці існування Радянського Союзу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2003. № 474: Держава та армія. С. 102–109. URL : <http://bit.ly/2vi8ImU>.
 12. О пенсионном обеспечении военнослужащих : Закон СССР от 28.04.1990 г. № 1467-І. *Интернет архив законодательства СССР*. URL : <http://bit.ly/33dwoWe>.

Надійшла до редакції 23.11.2019

Oleh RADCHENKO

V. M. Koretskyi Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine

Development of Legal Regulation of Pension Provision for Servicemen and Their Families on the Territory of Modern Ukraine (XVIII–XX Centuries)

The peculiarities of legal regulation of pension provision of servicemen and their families on the territory of modern Ukraine in the XVIII–XX centuries are investigated. In particular, it has been established that for the first time the right to pension provision was regulated by Peter I in 1720 in the Marine Statute, which provided service pension, disability pension and survivor's pension. It was also determined that during the royal period, the provision of pensions was not properly arranged.

The new pension system for servicemen began to be built up after the overthrow of the tsarist regime, which was the reason for the October Revolution of the Bolsheviks, but it was far from perfect. Consolidation of the right to pension, its types and conditions of appointment at the normative level did not mean the receipt of pensions. From 1919 till 1924, pension provision for servicemen and their families on the territory of the Ukrainian SSR developed as a republican, in accordance with the regulations of the normative legal acts adopted by the SNK of the UkrSSR, and from 1924, all-Union bodies were formed, therefore further legislation, in particular the one that concerned pension provision, has developed not as a republican, but as all-union.

It was also found out that despite the fact that in the period of the Great Patriotic War and the post-war period, the social security of servicemen in general, and pensions in particular, were placed in priority areas, their financial situation and members of their families were at a very low level.

It has been established that a number of features of retirement provision for servicemen and members of their families, established in pre-Soviet and Soviet periods, have survived to the present. In particular, it is relevant to types of pensions, stimulation of a later retirement, and differentiation of the size of the pension depending on the disability group, etc.

Keywords: *pension provision, servicemen, service pension, disability pension, survivors' pension, military service.*